

मवर्तते इत्यत्रापि हेतुमाह यत्रेति यत्रयस्यामवस्थायां तद्वत्तत्त्वअवियोगिजीवेश्वरभेदेन वियोगवत्नभवति उपाध्यभावेन ब्रह्माभेदो देववर्तते न तु स्वल्पपक्षेनाशादित्यर्थः अविनाशी वा अरेयमात्मानुच्छित्तिधमा
मात्राऽसंसर्गस्त्वस्य भवतीति श्रुतेः मोयंते विषया अनया सामात्राऽतः करणवृत्तिस्तया असंसर्गइति श्रुत्यर्थः सूत्रप्रणवप्रकृतिभ्यो व्यवच्छिनत्ति परमव्यक्तमचलमिति ध्रुवकूटस्थं नित्यं अव्याकृतमविस्यष्टं अ
नायासं अक्लेशप्राप्यं प्रत्यात्मत्वात् अव्यक्तं अहंकारादन्यत् अमृतमिति पाठेऽपि स एवार्थः व्यक्तआविर्भावो भववांश्चाहंकार एव ततो न्यद्वल्लेत्यर्थः ॥ १३ ॥ द्वैतैः सुखदुःखादिभिः मानसेन कर्मणा संकल्पे
न ॥ १४ ॥ चंद्रमसं कर्मयानां मध्ये उलूह तमं संवत्सराख्यं प्रजापति उपचयापचयवर्तं प्रतिमासं दर्शकलामात्रशेषं तद्वदन्येषामपि कर्मयानां भैश्वर्यमित्यर्थः ॥ १५ ॥ दृष्टान्ते प्रमाणमाह तदेतदिति ऋषिणा
बृहदारण्यकदर्शनायाज्ञावल्क्येन स एष संवत्सरः प्रजापतिः षोडशकलस्तस्य रात्रय एव पंचदशकला ध्रुववास्य षोडशी कला सारात्रिभिरेवावपूर्यतेऽपचक्षीयते सोमा वास्या रात्रिमेतया षोडश्या कलया सर्वमिदं
प्राणभृदनुप्रविश्यततः प्रातर्जायत इति दृष्टान्तमुक्त्वा यो वै संवत्सरः प्रजापतिः षोडशकलः अयमेव स यो यमेवं विपुरुषस्तस्य वित्तमेव पंचदशकला आत्मैवा स्य षोडशी कला स वित्तैर्नैवावपूर्यतेऽपचक्षीयत इति दार्ष्टान्तिकं

यत्र तद्वत्तत्त्वपरममव्यक्तमचलं ध्रुवं ॥ अव्याकृतमनायासमव्यक्तं चावियोगिच ॥ १३ ॥ द्वैर्नयत्र बाध्यं ते मानसेन च कर्मणा ॥ समाः सर्वत्र मैत्राश्च सर्वभूतहि
तेरताः ॥ १४ ॥ विद्यामयो न्यः पुरुषस्तातकर्ममयो परः ॥ विद्धि चंद्रमसं दर्शं सूक्ष्मया कलया स्थितं ॥ १५ ॥ तदेतदृषिणा प्रोक्तं विस्तरेणानुमीयते ॥ नवजं शशि
नंदं ह्वावक्रतंतुमिवांबरे ॥ १६ ॥ एकादशविकारात्मा कला संभार संभृतः ॥ मूर्तिमानिति तं विद्धि तातकर्मगुणात्मकं ॥ १७ ॥ देवो यः संश्रितस्तस्मिन् न ब्रिं ब्रिंदुरिव पु
ष्करे ॥ क्षेत्रज्ञं तं विजानीयान्नित्यं योगजितात्मकं ॥ १८ ॥ तमोरजश्च सत्त्वं च विद्धि जीवगुणात्मकं ॥ जीवमात्मगुणं विद्यादात्मानं परमात्मनः ॥ १९ ॥

प्रोक्तं अनुमीयते च चंद्रगतौ दृष्टिन्हासौ कर्मपूर्वकौ अस्मदीय दृष्टिद्रासवदिति ॥ १६ ॥ एकादशेति वैराजं मनश्चंद्रः तत्र अस्मदीयं मनः मनसा ह्येव पश्यतीत्यादि श्रुतेर्मन एकादशे द्रियात्मकं तद्वद्वैराजमपि तत्स
त्रात्रय इवात्र वित्ताख्यं कर्मैव कलाः तासां संभारेण संभृतः मनोमयः सूत्रात्मा अस्मदादिभिश्च मूर्तिमान् इति हेतोः तं विराजं व्यष्टिजीवं च कर्मगुणात्मकं त्रिगुणात्मकं कर्मफलभूतं चंद्रवत् दृष्टिद्रासमाजं विद्धि ॥ १७ ॥
तस्मिन् जीवोपाधिभूते मनसि च देवोद्योतनवान् चित्तकाशः तं क्षेत्रज्ञं परमात्मानं विजानीयात् अयमेव स यो यमेवं विदित्यनुपदोदाहृतश्रुतेरुपाधिद्वयस्थ एव क्षेत्रज्ञ इत्यर्थः योगेन जितः निरुद्धः आत्मा चित्तं ये
न तं जीवं क्षेत्रज्ञं विजानीयादित्यो जना ॥ १८ ॥ तमइति तम आदिकं त्रयं जीवस्य विज्ञानमयकोशस्य गुणाः कर्तृत्वादयः विज्ञानं यज्ञं तनु इत्यादि श्रुतेः तदात्मकं गुणत्रयमेव कर्त्रादिधर्मकं न त्वालेत्यर्थः जीवं
विज्ञानं आत्मगुणं चिदाभासगुणश्चैतन्यं तद्युक्तं विद्धि आत्मानं चिदाभासं परमात्मनः गुणैर्ज्ञानैश्चर्यादिभिर्युक्तं विद्धीत्यध्याहृत्य योज्यं चिदचिदात्मा जीवोऽचिदंशत्वात् योगेन ब्रह्मैवेत्यर्थः ॥ १९ ॥